

РЕЦЕНЗИЯ

От: доц. дпн Горан Борисов Горанов

Относно: дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по специалност „Политология“, шифър 05.11.02.

Автор на дисертационния труд: Галин Неделчев Дурев

Тема на дисертационния труд: „Геополитически аспекти в стратегията за национална сигурност на Руската федерация до 2020 г. – доктрина и реалност“.

Докторантът се е обучавал в редовна форма по докторска програма към катедра „Политология“, Философски факултет, СУ „Св. Кл. Охридски“ по научна специалност 05.11.02.

Дисертационният труд е с общ обем от 254 страници и съдържа: увод, три глави, заключение и библиография, която включва 443 източника, основно на български, руски и английски език. Използваната научна литература и цитираните документи са свидетелство за необходимото равнище на подготовка и информационна осведоменост на докторанта.

Авторефератът: обща характеристика на изследването, основни резултати, научни приноси и научни публикации по темата – съответства на структурата и съдържанието на дисертационния труд.

Дисертационният труд е структуриран по начин, който позволява да се анализират изходните позиции на Руската федерация в международните отношения и нейното геополитическо положение в международната система в началото на XXI век. Идеята на автора е да се открият, съпоставят и противопоставят доктриналните измерения на руските геополитически вектори с обективното състояние на руската и международната политическа действителност (с. 8–9). Проследяването на позиционирането и завръщането на Руската федерация на международната сцена се осъществява чрез „Стратегията за национална сигурност на Руската федерация до 2020 г.“, като обект на изследването. Възприемането на стратегията като базов и координиращ модел на цялата система за сигурност на Русия позволява предмет на изследването да бъдат геополитическите аспекти на националната сигурност като измерения на състоянието на Русия, на политическото

целепологане на възлови приоритети и интереси и във вътрешнополитически, и във външнополитически план (с. 6).

В унисон със замисъла да се обосноват и използват структурните елементи на геополитическия анализ в три глави на дисертацията последователно се въвеждат, концептуализират и операционализират като самостоятелни и като взаимосвързани няколко геополитически измерения на националната сигурност:

- Параметрите и структурите на ситуационния геополитически статут на Руската федерация.

- Евразийската геополитическа идентичност на руската федерална държавност.

- Включването на военния потенциал и на въоръжените сили в стратегическото планиране и в оперативните варианти на националната сигурност.

- Водещата роля на отношенията Русия–САЩ и НАТО като структурен сегмент на динамично протичащите процеси в системите на международните отношения и на глобалната сигурност.

За тази цел се използват: историческият метод, системният и структурно-функционалният анализ, анализът на съдържанието на стратегически документи, географският и факторният анализ. И разбира се, интердисциплинният подход, като база за интерпретиране на съвременните измерения на националната сигурност на Руската федерация, в съответствие с логиката и функциите на стратегическото планиране на сигурността. Използва се и избирателния подход към сигурността обусловен от преформатирането на геополитическото пространство и използването в анализите на концептуални нововъведения, като „реципрочен управляем хаос“, „геополитически ничия земя“ и т.н.

В този методологичен план са формулирани и три основни хипотези за изследване на трансформацията на международните отношения през първото десетилетие на XXI век. Прави впечатление, че хипотезите са обвързани с подчертана условност, обусловена от нови и разнообразни глобални заплахи, конфликти и предизвикателства, от появата на нови глобални играчи. Условност, която в най-голяма степен се отнася до осмислянето и представянето на завръщането на Русия в геополитиката.

В този дух е спазено и изискването за предварително въвеждане на ограничения. Предвид на естеството на проблематиката, те са обвързани с категоричното изключване на мотиви и намерения за цялостно обхващане и проблематизиране на геополитическите аспекти на

националната сигурност на Руската федерация. Авторът правилно отбелязва, че в разглеждания случай има две системно-структурно обвързани области на геополитическия процес – вътрешни и външни, които пряко рефлексират във вътрешната и във външната политика на Руската федерация. Затова и анализът е фокусиран върху идеите и постановките, които представят в основни линии влиянието на самото явление национална сигурност върху определянето и реализирането на актуални геополитически приоритети и държавностни интереси на Русия.

Всичко това ми позволява да отбележа като впечатляващ положителен момент спазването на условието „Стратегията за национална сигурност на Руската федерация до 2020 г.“ да се разглежда и използва като теоретичен и координиращ модел на формирането и развитието на цялата система на сигурност (с. 89) На тази основа в анализа се включват и редица други стратегически документи, които предхождат, съпътстват и допълват дефинирането и актуализирането на националната сигурност на Русия.

Реализирането на това условие ми позволява да отбележа още няколко положителни моменти. Ще започна с традиционното отбелязване на значението на глава първа (с. 11–60) като отправна позиция за провеждането на изследването. Въвеждат се изходни теоретични постановки за осмисляне и обяснение на връзките между геополитическите фактори и действията на официалните властови институции на Руската федерация. За целите на по-нататъшния анализ се операционализират понятията *политическа география, геополитика и геостратегия*, като акцентът се поставя върху тяхното съвременно значение. Гледните точки на руската външна политика се ситуират и интерпретират в контекста на политическия реализъм, в съответствие с предположението, че в планирането и реализирането на външната политика на Русия доминират реалистките и неореалистките парадигми и подходи. В тази насока се отчитат и промените в разбиранията на самата геополитика, чрез интерпретирането на националната сигурност, като мрежа от дейности, връзки и отношения, които осигуряват общественото развитие и функционирането на политическото управление на съвременните суверенни държави.

Формалните изисквания за рецензиране включват подчертаването на дисертационността и актуалността на темата. Но тъкмо въвеждащата теоретична част на изследването позволява да се отбележи един специфичен дисертационен аспект, а именно, своеобразната парадоксалност на анализирания случай. Парадоксалното не е в създаването на една нова държава, а в статута на Руската федерация

като правопреемник на СССР, а следователно и като държава, постоянен член на Съвета за сигурност на ООН. И като притежател на стратегически ракетно – ядрени оръжия, с произтичащите от всичко това последици за световната сигурност. Руската федерация е правопреемник на СССР, но губи статута на суперсила. Тя се изправя пред предизвикателства и заплахи за сигурността си и поради възникналия геополитически вакуум, представен от постсъветското пространство, от геополитически конфликти във вътрешното пространство на федерацията, от цялостния разпад на съветската обществена и икономическа система (с. 46). Тази „изключителност“, а в редица случаи и несъпоставимост с класическите структурни измерения на националната сигурност в политическата наука обективно е обхваната и представена като самостоятелен процес чрез анализа на три стратегически документа: Концепцията за национална сигурност на Руската федерация (1997 г.), Стратегията за националната сигурност от 2009 г. (чрез която е фиксиран периодът до 2020 г.) и Стратегията за сигурност на Руската федерация (2015 г.).

Документално структурираният анализ формира съдържанието на глава втора (с. 61–132). В нея се разглежда геополитическото състояние и положението на Руската федерация в края на първото и началото на второто десетилетие на настоящия век. В тази част на анализа се прави един интересен и впечатляващ преход – от разглеждането на обективно наложителните геополитически изисквания на националната сигурност към възприемането на стратегията до 2020 г. като „манифест за завръщане на Русия в геополитическата игра“.

В изследването многократно се обръща внимание на геополитическото положение на Руската федерация като континентална евразийска държава. И ако понятието „Евразия“ се използва широко в политическите анализи, в случая чрез него се обяснява позицията и взаимодействието на Русия като политико-териториална единица с други държавностни субекти (с. 61). Специален предмет на анализа са физикогеографските характеристики на държавните граници на Руската федерация. Тя има обща дължина на границата от 60 061 км с шестнадесет държави от региона. Границите на Русия очертават една територия, богата на природни ресурси и на големи запаси от природен газ, нефт, злато, диаманти, дървен материал и различни стратегически важни минерали, които, както отбелязва дисертантът далеч не се използват достатъчно ефективно в руската икономика. Както се очаква, той обвързва по-нататък разглеждането на този важен териториален проблем със съседските междудържавни отношения, които имат

различен профил и значимост за Русия в настоящия момент. Отношения, които трябва обстоятелствено да се анализират и степенуват и като геополитически аспекти на отбранителната сигурност на Русия, предвид на няколко перманентно действащи гранични конфликти.

Като ключов момент в сферата на сигурността се определя инициативата на президента Медведев през 1911г. за разработването на държавна програма за изграждане на качествено нов тип въоръжени сили. В края на 2014 г. се приема нова военна доктрина, която разглежда използването на военни средства в конфликтни ситуации само след изчерпването на дипломатическите и на политическите възможности. За пръв път се появява идеята за неядрено съдържане, като средство за предотвратяване на агресия спрямо Русия с конвенционални средства. Идея, която сама по себе си е принципно нова, доколкото и през Студената война“ и веднага след нея, по обясними причини, съдържаща роля се приписва само на стратегическите ядрени арсенали. Новост е и идеята за технологично и информационно-оперативно модернизиране на конвенционалните въоръжени сили с оглед възлагането им на стратегически възпиращи функции.

Така дисертантът формира аналитичната и фактологичната основа, която му позволява да обвърже „завръщането на Русия в геополитическата игра“ с инициативите и действията именно на президента Путин. Като символен израз на неговата роля се посочва промяната на текста в Стратегията от 2009 г., в който се излагат вижданията за състоянието на международния политически процес и за взаимодействието на актьорите в него. Тази част на текста, именувана в 2009 г. като „Съвременният свят и Русия“, е преименувана през 2015 г. на „Русия в съвременния свят“. Наименование, което може да се приеме и като една нова философия, в която САЩ и НАТО се възприемат като основна заплаха, но партньорството (любим израз на Путин) със САЩ, на основата на съвпадащи интереси, запазва своята приоритетна роля (с. 126). Философия, в която концепцията за възпирането чрез локална употреба на конвенционална сила намира израз в анексията на Крим и включването на Русия във войната в Сирия.

В този смисъл глава трета (с. 133–222) „Русия между доктрината и реалността“ е предпоставена от последователното интерпретиране на връзката между стратегическо мислене и действителност, в доктрините за национална сигурност. Тази връзка, представена от действията на държавите, налага обяснителни и оперативни корекции, които илюстрират преформатирането на геополитическото пространство, без да подлагат на преоценка на възприети основни идеи. Така в тази част на

изследването се ситуират геополитически възли: Балкански, Близкоизточен, Кавказки и Централноазиатски, които попадат в т. нар. „Голям Лимитроф“. Неслучайно специално място в понататъшния анализ ще бъде отредено на две държави: Турция и Украйна.

Дисертантът основателно въвежда използването на възникналата през 70-те години теория на управляемия хаос: теория, която изповядва, че хаосът може да бъде и източник на ред. Разбира се, не на траен, а на временен ред, който по незаобиколим начин извежда необходимостта от преразглеждане и конструктивна промяна на възникналото състояние на нестабилност и неефективност на съществуващия ред. Състояние, което същевременно в пространствата на геополитическите отношения изисква и подходяща преценка на ролята на силата и на нейния традиционен инструмент – войната.

Ето защо, без да коментирам анализа на отделните структури на „Големия Лимитроф“, ще посоча някои отправни моменти в подхода на дисертанта. Управляемият хаос в международните отношения, според него, не е просто липса на ред. Защото по принцип управляемият хаос, присъщ на сложни системи се предизвиква от състоянието на определена устройствена структура. Такава структура може да бъде и еднopolюсният модел на международните отношения. В случая с Русия, този хаос се проявява в реалистичното възприемане през 90-те години на миналия век на Съединените щати като единствена стратегическа сила. Тази позиция, макар и подложена на критика, все още не е обект на радикална преоценка в стратегиите за национална сигурност на Руската федерация. Но именно в този детерминант на международната система възникват явни или латентни конфликти, които деформират границите между силата като влияние и като директна военна намеса.

Затова едно от големите предизвикателства за политическия разум и неговите рационални подходи е, че този управляем хаос минимизира вероятността от избухването на широко мащабни и високо интензивни военни конфликти. Същевременно именно този хаос прави все по-неотложно трансформирането на правните и на институционалните инструменти на международния ред в съответствие с една полицентрична система на международните отношения.

Присъединявам се към мнението на дисертанта, че в разглежданите стратегически документи не се придава подобаващо значение на факта, че процесът на трансформация вече е стартирал. В много отношения руската държава изненадва самата себе си с действия, които крият множество стратегически рискове. Създаването на нова международна система е невъзможно без Русия, но нейното участие в

този процес не е гарантирано от някаква историческа предопределеност. Внимание заслужава и изводът, че Евразия не би могла да се превърне в траен, интегриран полюс в рамките на една многополюсна структура на международните отношения. По-вероятно е промените да създадат условия, които ще позволят на Русия да се концентрира върху собственото си геополитическо пространство, за да задълбочи реформирането на икономическата си система и модернизиранието на федералната държавност. В този контекст е и моето пожелание дисертантът в следващите си проучвания да акцентира върху по-нататъшното концептуализиране на понятията „стратегическа стабилност“ и „равноправно стратегическо партньорство“, като конститутивни елементи на една нова международна сигурност.

Въз основа на цялостното съдържание и използваната аналитичната конструкция на разглеждания дисертационен труд приемам за уместни и стойностни изводите и заключенията на изследването. За адекватно формулирани приемам и научните приноси, които открояват опита на дисертанта да анализира сравнително непознати у нас геополитически концепции. Като принос приемам и оценката за информативното значение на анализа на геополитическите аспекти в трите стратегически документа за националната сигурност на Руската федерация. Пряко отношение към тематичното съдържание имат и посочените три авторски публикации.

Рецензираният дисертационен труд напълно удовлетворява основните изисквания за придобиване на образователната и научна степен „доктор“. Предлагам на уважаемите членове на научното жури да дадат положителен вот Галин Неделчев Дурев да придобие образователната и научна степен „доктор“ по специалност „Политология“, шифър 05.11.02.

София, 15.04.2018 г.

РЕЦЕНЗЕНТ:

(доц. дпн Горан Горанов)